



Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi  
Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi  
Van Yüzüncü Yıl University  
The Journal of Social Sciences Institute  
Yıl / Year: 2020 - Sayı / Issue: 48  
Sayfa/Page: 389-408  
ISSN: 1302-6879



## Suriyeli Sünni Mültecilerin Şia'ya İlişkin Görüşleri\* Opinions of Syrian Sunni Refugees on the Shia

### • Mehmet Emin KALGI\*

\*Dr., Sınıf Öğretmeni, Ekinci İlkokulu,  
Şanlıurfa / Türkiye.  
Dr., Classroom Teacher, Ekinci Primary  
School, Şanlıurfa / Turkey.  
mehmet.emin.63.21@gmail.com  
ORCID: 0000-0001-6999-5059



### Makale Bilgisi | Article Information

**Makale Türü / Article Type:**  
Araştırma Makalesi/ Research Article  
**Geliş Tarihi / Date Received:**  
21/01/2020  
**Kabul Tarihi / Date Accepted:**  
27/04/2020  
**Yayın Tarihi / Date Published:**  
30/06/2020

**Atf:** Kalgı, M. E. (2020). Suriyeli Sünni Mültecilerin Şia'ya İlişkin Görüşleri. *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 48, 389-408

**Citation:** Kalgı, M. E. (2020). Opinions of Syrian Sunni Refugees on the Shia. *Van Yüzüncü Yıl University the Journal of Social Sciences Institute*, 48, 389-408

### Öz

Bu araştırmanın amacı, Türkiye'de ikamet eden Suriyeli mültecilerin Şia'ya ilişkin görüşlerini belirlemek ve bu görüşleri nitel verilerle analiz etmektir. Araştırmanın çalışma gurubunu, Şanlıurfa'nın Siverek ilçesinde ikamet eden; cinsiyetleri, yaşları, aylık gelir ve eğitim düzeyleri farklı olan toplam on dokuz kişi oluşturmaktadır. Veriler, betimsel analiz yöntemlerinden içerik analizi tekniği kullanılarak elde edilmiştir. Araştırmada katılımcılara beş temel soru sorulmuş ve her soru kapsamında beş alt tema ve bu temaların sıklık düzeyleri belirlenmiştir. 1. soru kapsamında oluşan alt temalar: "Kur'an, hadis ve sünnete bağlılık gösterme, yanlış itikada sahip olma, hurafelerden uzak olma, hoşgörülü, esnek ve affedici olma ve Sünnîlerin nicel yönden fazla olması" şeklinde oluşturulmuştur. 2. soru kapsamında oluşan alt temalar: "İslam'ın temsil edilmesi, Müslümanlarla savaşma, İslam ile bağdaşmayan davranışlar gösterme, Şii olması ve Kuran'ı kendilerine göre tefsir etme" şeklinde oluşturulmuştur. 3. soru kapsamında oluşan alt temalar: "İtikatlarının bozuk olması, peygambere ve sahabelere küfretmesi, İslam dininde tefrika yapması, peygamberliğin yanlış kişiye gelmesi ve Şia'nın mezhep değil sadece fikir ve ideolojik olması şeklinde oluşturulmuştur. 4. soru kapsamında oluşan alt temalar: "Dini tahrip etme, Sünnîlere karşı radikal olma, Şia'nın dine hurafe sokması, Peygambere yalan isnat etme ve Şii'lerin bedenlerine zarar vermesi" şeklinde oluşturulmuştur.

**Anahtar Kelimeler:** Din psikolojisi, Şia (Şiilik), Sünnî, mezhep.

\* Bu makalenin bir kısmı, Siirt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi tarafından düzenlenen "Din, Kimlik ve Gelenek" konulu II. Sosyal Bilimler Öğrenci Sempozyumu'nda (29-30 Nisan 2019) "Postmodern Dönemde Kimlik Sorunsalı: Şia (Şiilik) Algısı Örneği" başlığıyla sözlü bildiri olarak sunulmuştur. Araştırmada kullanılan veriler 2019 yılında elde edildiği için "Etik Kurul İzni" belgesi zorunlu değildir.

### **Abstract**

This research aims to determine the views of the Syrian asylum seekers residing in Turkey, and to analyse these views through qualitative data. Research population is totally composed of 19 individuals from different genders, ages, with different salaries and levels of education, and residing in the Siverek district of Şanlıurfa. Data was obtained through content analysis method, one of the descriptive analysis methods. Within the framework of the research, five main questions with five sub-themes were asked to the participants, and the frequency levels of these themes were determined. Sub-themes of the first questionare: “commitment to Quran, hadith and sunnah, having false belief, disbelieving in superstitions, being tolerant, flexible and forgiving, and (quantitatively) higher number of Sunni people”. Sub-themes of the second question: “representing Islam, fight with Muslims, displaying behaviours incompatible with Islam, being Shia, interpreting Quran in his/her own way”. Sub-themes of the third question: “misbelieving, cursing the prophet and his companions, discursion in the Islamic religion, revelation of prophecy to the wrong person, Shia's being and idea and ideology, not a sect”. Sub-themes of the fourth question: “destruction of religion, being radical towards Sunni people, Shia's including superstitions to the religion, attributing lies to the Prophet, and Shia's practice of self-harm”.

**Keywords:** Psychology of religion, Shia, Sunni, sect.

### **Giriş**

Arapça bir kelime olan Şia<sup>1</sup> kavramı, Arapça'da ş y a kökünden gelmekte ve peşinden gitmek, bir kimsenin taraftarı olmak, yardımcı olmak vb. anlamlara gelmektedir (Onat, 2012:189; Kaymal, 2017:174). Mezhepler tarihinde bu kavram, Hz. Muhammed'in vefatından sonra insanların en faziletlisi olarak görülen Hz. Ali'nin nass ve tayinle halife olduğuna ve imametini Hz. Ali ve ehli Beyt'in hakkı olduğunu kabul eden topluluğu ifade etmektedir (Fırlalı, 1984:9; Onat, 1989:123; Özarslan, 2005:41; Bozan, 2011:4; Koyuncu, 2015:1; Bulut, 2016:285).

Şia kendi içinde İmamiyye Şiası (Onat, 2012), Zeydiyye (Gökalp, 2012), İsmaililik (Tan, 2012), Dürzilik (Bağlıoğlu, 2012) ve Nusayrılık (Uyar, 2012) olmak üzere beş kola ayrılmaktadır. Bunların temel özellikleri şu şekilde sıralanabilir:

*a. İmamiyye Şiası:* Hz. Peygamberin vefatından sonra on iki imama inanmayı dinin bir rüknü olarak kabul eden grubun adıdır. Bugün Şia denilince genellikle İmamiyye Şiası anlaşılır ve günümüzde İran coğrafyasına hâkim ve resmi bir hüviyeti vardır (Bulut, 2016:325). İran'ın, Şia mezhebinin temsilcisi olarak kabul edilmesinin sebebi bu anlayışın olduğu düşünülmektedir. İmamiyye, diğer mezheplerle karşılaştırıldığında, görüşleri bakımından ılımlı bir mezheptir ve onu

---

<sup>1</sup> Şia kavramı yerine bazen Şiilik kavramı kullanılmıştır.

Ehl-i Sünnet'ten ve diğer mezheplerden ayıran en önemli konu İmamet meselesidir (Onat, 2012: 198-199). Şii-İmamiyye'ye göre dinin temel prensipleri; Tevhid, Nübüvvet, Adalet, İmamet ve Mead olmak üzere beş tanedir.

*b. Zeydiyye:* İslam tarihinin erken dönemlerinde, kendine özgü yorumları ve öğretisiyle ortaya çıkan siyasi ve itikadî fırkadır. Zeydiyye fırkası, itikadî yönüyle Mu'tezile'ye, fikhî konularda ise Hanefî mezhebine yakın olduğu hususu ön plana çıkmaktadır. Zeydiyye ile ilgili kaynaklarda mezhebin temel esasları Tevhid, Adalet, el-Va'd ve el-Vaid, İmamet ve el-Emru bi'l-Ma'rufve'n-Nehy anı 'l-Münker olarak sıralanmaktadır (Gökalp, 2012:215,231).

*c. İsmaililik:* İmametın nass ve tayinle Hz. Cafer'in en büyük oğlu İsmail ve onun oğlu Muhammed b. İsmail ve soyundan gelen imamların hakkı olduğunu iddia eden Şiî topluluğun adıdır. İsmailiye; Karamita, Talimiyye, Batıniyye, Seb'iyye ve Melahide gibi farklı isimlerle de anılmaktadır (Tan, 2012:243). İsmailî fikirler genellikle gizlilik içerisinde ortaya çıkmıştır ve bu fikirlerin aydınlatılması, Fatımîler dönemine dayandırılarak ortaya çıkarılmıştır. İsmailiyye'ye göre dinin esasları imamete inanmak, imama itaat etmek ve teslimiyet göstermektir. Bunun için imanın gerçekleşmesi ancak imama inanmakla olur (Bulut, 2016:313-314).

*d. Dürzilik:* Önceki bütün dinlerin yanlış olduğunu kabul ederek Hakim Biemrillî'nin uluhiyetine ve onun yarattığı ulvi varlıklar hiyerarşisine inanan mezhebin adıdır. Dürzilik fikrinin oluşumunda birçok felsefe akımının etkili olması ve bunların Dürzî mezhebe yansması İsmailiyye aracılığıyla olmuştur. Bu bakımdan Dürzilikteki Tanrı tasavvuru ile İsmailiyyedeki Allah inancı arasında benzerlik bulunmaktadır (Bağlıoğlu, 2012:269, 280-281). Dürzilik ile ilgili yapılan araştırmalarda bu mezhebin inanç esasları dört başlıkta ele alınmıştır. Bunlar; Hakim Biemrillah'ın İlah olduğuna inanmak, Hamza b. Ali'yi bilmek, veya vezirleri tanımak ve yedi esas bilmek (Bulut, 2016:410).

*e. Nusayrilik:* Ebû Şuayb Muhammed b. Nusayr en-Nemiri tarafından kurulan, sonra Hüseyin b. Hamdan el-Hasibi tarafından sistemleştirilen takiyyeci tutumu ve batınî yorumu benimseyerek günümüze kadar varlığını sürdüren Şiî bir harektir (Uyar, 2012:299). Nusayriliğin temel görüşleri tamamen batınî yorumlara dayalı olduğu kabul edilmektedir. Bununla birlikte Nusayrilikte Hz. Ali'nin ilahlaştırılması, Hz. Ali'nin yanındakilerin (eşi ve çocukları) melek hatta tanrısal varlıklar olarak kabul edilmesi, bab, beş eytam (yetim) ve tenasüh inancının olması bu mezhebin aşırı olarak kabul edilmesine sebep olmuştur (Bulut, 2012:370-379). Nusayriliğin inanç esasları

sadece bunlarla sınırlı değildir. Nusayrilikte gizlilik ve takiyye, üzüm suyu ya da şarabı kutsanması önemli yer tutmaktadır. Bununla birlikte Nusayrilikte her ne kadar namaz kılma, abdest alma, oruç tutma, zekat verme, hac ya da bir kısım yerleri ziyaret<sup>2</sup> gibi dinî ritüeller bulunsa da bu ritüeller Ehl-i Sünnet'ten çok farklı olarak yerine getirilmektedir (Uyar, 2012:323-329). Araştırma sorularımıza katılımcıların Şia'yı hak mezhep olarak kabul etmemesi, Şia'nın bozuk bir itikada sahip olduğu ve dine hurafe soktuğu yönünde görüş belirtmesi Nusayriliğin hem aşırı görüşlere sahip olması hem de dinî ritüellerinin Ehl-i Sünnet'ten farklı olmasından kaynaklı olduğu düşünülmektedir. Bir diğer husus bu mezhebe mensup kişiler, Hz. Ebubekir, Hz. Ömer ve Hz. Osman'ın yanı sıra Muaviye, Yezid, Haccac ve hatta Ahmet er-Rif'ai ve Abdülkadir Geylani gibi velileri bile şeytanın sembolleri ve laneti hak eden kişiler olarak görmeleridir (Uyar, 2012:313-314).

Şiilikte imamet meselesi önemli bir yer tutmaktadır. Çünkü Şia için imamet kavramı, tanımdan daha çok ontolojik, politik ve ideolojik bir gerçekliği temsil etmektedir (Ekşi, 2017:47; Yılmaz, 2017:662). Adıgüzel'e (2015:131-132) göre Şiî zihniyetin merkezini oluşturan imamet algısı, sosyal, siyasal ve kültürel manada etkili bir faktör olduğu gibi bu algı, dini metinleri anlama ve yorumlama biçimini de şekillendirmiştir.

İmamet meselesine yüklenen farklı anlamlar ve yorumlar bu kavramın politikleşmesine sebep olmuş ve bu durum Şiî-Sünnî çatışmasını doğurmuştur (Moghadam, 2003; Akdoğan, 2014; Kaymal, 2017; Kusserow ve Pawlak, 2016; İşcan, 2018). Hakyemez (2013:173), Şiî-Sünnî ilişkilerinde meydana gelen bu çatışmaların siyasi eksenli olmasının yanı sıra teolojik ve kültürel etkenlerden de kaynaklı olduğu görüşündedir. Özellikle imamlığın kutsal bir figür olarak tasavvur edilmesi, Kur'an'ın birçok ayetlerinin bu yönde tevil edilmesine ve yorumlanmasına sebep olmuştur. Bu sorun sadece ayetlerle sınırlı kalmamış aynı zamanda bu sorun hakkında birçok rivayet de ortaya atılmıştır (Topgül, 2013; Adıgüzel, 2015).

Ortadoğu'da yaşanan mezhep çatışmalarını tetikleyen bir diğer sebep de jeopolitik kökenli olduğu düşünülmektedir (Tarık, 2019:74-76). Özellikle hükümet başkanları veya devlet otoritesini elinde tutan kişi veya kişiler sahip olduğu gücü korumak veya daha fazla güce sahip olmak için mezhepler arasındaki çatışmaları sulandırdığı iddia edilmektedir (Bose, 2007). Filistin'de Hamas ve el-Fetih arasında uzun süren siyasi kavgalar ve çatışmalar bu duruma örnek olarak verilebilir.

<sup>2</sup> Bu ziyaretler, Kabe'ye yapılan hac tarzında olmayıp, Nusayri büyükleri ve onların kabirlerine yapılan ziyaretler anlaşılmaktadır (Uyar, 2012:327).

Benzer şekilde Suriye'de Esad rejiminin ve Yemen'de darbe yapan Husiler'in, Şii İran hükümeti tarafından desteklenmesi veya Ortadoğu'da mezhep çatışmalarının halen devam etmesi başka bir örnek olarak verilebilir.

Bugün Ortadoğu'da meydana gelen mezhep çatışmalarının başka sebepleri olduğunu söylemek mümkündür. Günümüzde modernitenin yaygınlaşması sonucunda meydana gelen kimlik bunalımları (Giddens, 2014), milliyetçi veya ulusal kimliğin yaygınlaşması ile birlikte meydana gelen etnik çatışmalar (Hökelekli, 2002), devletler arasında yaşanan su, petrol vb. sorunlar veya pragmatik kaygılar gibi etkenler bu sorunu daha da tetiklediği düşünülmektedir.

Ortadoğu'da mezhep çatışmalarını tetikleyen sebeplerden biri de *biz* (iç grup) ve *onlar* (dış grup) söylemleri üzerinden geliştirilen argümanlardır. Sosyal kimlik teorisine göre, *biz* (iç grup) benzerliklerden *onlar* (dış grup) farklılıklardan hareketle inşa edilir (Yapıcı ve Kalgı, 2018:135). Gruplar arasında mevcut benzerlikler ve farklılıklar iç grubun yüceltilmesine dış grubun ise ötekileştirmesine ve değersizleştirmesine sebep olur. Müslümanlar arasında *biz* ve *onlar* söylemleri (dışlama, ötekileştirme, farklılaştırma vb.) terk edildiği zaman Ortadoğu'da meydana gelen mezhep çatışmalarının da azalacağı söylenebilir. Bununla birlikte mezhepler arasında çatışmaları azaltmak için farklı normlar üzerinden söylemler geliştirmek yerine benzer normlar üzerinden fikirler üretilmelidir. Hekmatpour'a (2016:72) göre, aynı sosyal normları içselleştirmiş ve birbirlerinin çıkarlarını daha fazla gözeten toplumlarda dinî ve sosyal çatışmalar en aza indirgenir.

## 1. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı Suriyeli mültecilerin Şia'ya ilişkin görüşlerini belirlemektir. Bu genel amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır.

1. Size göre İslam'ı en iyi temsil eden mezhep hangisidir?
2. İran, İslam dinini ne derece temsil etmektedir?
3. Şia'nın İslam'ın hak mezhebi olduğunu kabul ediyor musunuz?
4. Şia'nın Müslümanlara olumlu/olumsuz etkisi ile ilgili görüşleriniz nelerdir?

## 2. Yöntem

### 2.1. Araştırmanın Deseni ve Modeli

Bu araştırmanın deseni, farklı yaşlarda bulunan Suriyeli mültecilerin Şia ile ilgili görüşlerini nitel araştırma yöntemlerinden biri

olan fenomenolojik desenle oluşturulmuştur. Araştırmanın modeli ise tarama modelinden betimsel bir araştırmadır.

## 2.2. Çalışma Grubu

Araştırmada katılımcıların seçilmesinde amaçlı örneklem türlerinden tipik durum örnekleme kullanılmıştır. Tipik durum örnekleme, bir konuya ilişkin normal ya da ortalama durumları ortaya çıkarmak için kullanılan bir örneklem çeşididir (Miles ve Huberman, 2016:28). Araştırmanın çalışma grubunu, Şanlıurfa'nın Siverek ilçesinde ikamet eden; cinsiyetleri, yaşları, aylık gelir ve eğitim düzeyleri farklı olan toplam on dokuz kişi (Tablo 1) oluşturmaktadır. Katılımcıların tamamı Sünni mezhebe mensuptur.

Tablo 1: Nitel Verilerin Elde Edilmesinde Çalışma Grubunu Oluşturan Katılımcılara İlişkin Demografik Bilgiler Tablosu

Çalışma Grubunu Oluşturan Katılımcılara İlişkin Bilgiler			
Demografik Değişkenler	Demografik Değişkenler	f	%
Cinsiyet	Kadın	5	26.3
	Erkek	14	73.7
Aile Gelir Düzeyi	Ortanın	Altı 8	42.1
	Orta	11	57.9
Eğitim Düzeyi	Okur-Yazar	Değil 1	5.3
	İlkokul	8	42.1
	Ortaokul	4	21.1
	Lise	2	10.5
	Lisans	4	21.1

Tablo 1 incelendiğinde araştırmaya katılan 19 kişiden 5 tanesinin kadın, 14 tanesinin ise erkek olduğu görülmektedir. Aile gelir düzeyi ortanın altı olduğunu belirten 8 ve gelir düzeyinin orta olduğunu belirten kişi sayısı ise 11'dir. Katılımcıların eğitim düzeyine bakıldığında ise; eğitim düzeyi okur-yazar olmayan 1, ilkokul olan 8, ortaokul olan 8, lise olan 2 ve lisans olan ise 4 kişidir. Ayrıca araştırmaya katılan kişilerin yaşları 10-64 arasında değişmekte ve bu kişilerin yaş ortalaması 38.58'dir. Araştırmada görüşlerinden doğrudan alıntı yapılan katılımcıların kişisel bilgileri daha ayrıntılı olarak Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 2: Görüşü Verilen Katılımcıların Kişisel Özellikleri Tablosu

Kodlama	Cinsiyet	Yaş	Aile Gelir Düzeyi	Eğitim Düzeyi
K1	Erkek	60	Ortanın Altı	İlkokul
K2	Kadın	27	Orta	İlkokul
K3	Kadın	50	Ortanın Altı	Okur-Yazar Değil
K4	Erkek	31	Orta	Ortaokul
K5	Kadın	35	Ortanın Altı	Lise
K6	Erkek	38	Orta	Ortaokul
K7	Erkek	54	Orta	Lisans
K8	Erkek	34	Orta	Lisans
K9	Erkek	45	Ortanın Altı	Lisans
K10	Kadın	30	Ortanın Altı	İlkokul
K11	Erkek	36	Orta	İlkokul
K12	Erkek	40	Orta	Lisans
K13	Erkek	28	Orta	İlkokul
K14	Erkek	64	Ortanın Altı	Ortaokul
K15	Erkek	45	Orta	Lise
K16	Kadın	27	Orta	Ortaokul
K17	Erkek	47	Orta	İlkokul
K18	Erkek	30	Ortanın Altı	İlkokul
K19	Erkek	62	Ortanın Altı	İlkokul

### 2.3. Verilerin Toplanması

Bu araştırma ile ilgili veriler, 2018'in sonbahar döneminde Şanlıurfa'nın Siverek ilçesinde ikamet eden Suriyeli mülteciler üzerinden toplandı. Nitel araştırma yöntemlerinin kullanıldığı bu araştırmada veriler, araştırmacı tarafından geliştirilen ve Suriyeli mültecilerin Şia algısı ile ilgili görüşlerini belirlemeyi amaçlayan bir görüşme formu kullanılarak elde edilmiştir. Görüşme formunun soruları, nitel araştırma yöntemlerinin araştırma tekniğine uygun olarak önceden oluşturulan kavramsal çerçeveden faydalanarak hazırlanmıştır.

Taslak olarak hazırlanan görüşme formu soruları uzman görüşlerine sunulmuş ve uzmanlardan gelen dönütler doğrultusunda forma son şekil verilmiştir. Buna göre görüşme formu için hazırlanan 4. ve 5. sorular birleştirilerek tek soru haline getirilmiş ve bazı soruların köklerinde ise düzeltmeler yapılmıştır. Daha sonra bu sorular Arapça dilinde uzman olan iki tercüman aracılığıyla Arapçaya çevrilmiştir. Görüşme formunun uygulanmasından sonra elde edilen veriler,

Arapça'da ve Türkçe'de uzman olan iki tercümanın aracılığıyla yeniden Türkçe'ye tercüme edilerek anlam kaybının önüne geçilmeye çalışılmıştır.

Görüşme formu uygulanmadan önce bir tercüman yardımıyla katılımcılarla bir ön görüşme yapılmış, böyle bir görüşmede yer alıp alamayacakları sorulmuş -başka bir ifade ile bu görüşme formunda yer alan sorulara sabırla ve gerçek duyguları ile cevap verip veremeyecekleri sorulmuş- olumlu yanıt alındıktan sonra görüşme formu uygulanmıştır. Bu şekilde veri kaybının önüne geçilmiştir. Ayrıca görüşme formuna cevap vermeyen kişiler de olmuş ancak onlara formu cevaplamaları için herhangi bir baskı yapılmamıştır.

#### **2.4. Verilerin Çözümlemesi**

Araştırma verilerinin çözümlenmesinde, içerik analizi tekniği kullanılmıştır. Verilerin geçerliğini ve güvenilirliğini sağlamak için veriler başka araştırmacı ve uzman tarafından ayrı ayrı kodlanmış ve bu kodlamalar sonucunda benzer kodlar bir araya getirilerek temalar oluşturulmuştur. Kodlayıcılar arasında uzlaşma noktasının belirlenmesinde, [Görüş Birliği/ Görüş Birliği+ Görüş Ayrılığı]\*100 formülü (Miles ve Huberman, 2016) kullanılmıştır. Buna göre kodlayıcılar arasındaki güvenilirlik oranı %88 olarak tespit edilmiş ve bu orana göre kodlamalar güvenilir kabul edilmiştir. Ayrıca araştırmada iç güvenilirliği arttırmak için katılımcılardan elde edilen veriler, herhangi bir yorum yapılmadan doğrudan alıntı ile aktarılmıştır.

#### **3. Bulgular**

Araştırmada yer alan katılımcıların görüşleri gizli tutulmuş ve her bir katılımcının ifadesi kodlanarak aktarılmaya çalışılmıştır. Bunun için katılımcılara "K1, K2, K3, K4, K5, K6.....K19" şeklinde kodlar verilmiştir. Araştırmada çok sayıda katılımcı bulunduğundan hepsinin görüşüne başvurulamamıştır. Bu sebeple her bir alt temaya ait birkaç örnek görüşe yer verilmiş ve böylece genel bir kanı elde edilmeye çalışılmıştır. Araştırmanın bulgular bölümünde her biri bir tema olan görüşme formunda yer alan sorular alt problemlere göre gruplanmış ve bu temalara ait bulgular aşağıda verilmiştir.

##### **3.1. İslam'ın En İyi Temsil Eden Mezhep ile İlgili Görüşler**

Araştırma kapsamında katılımcılara ilk olarak "Size göre İslam'ın en iyi temsil eden mezhep hangisidir? Açıklayınız" sorusu yöneltilmiştir. Katılımcıların bu soruya verdikleri yanıtlar ve yanıtların sıklıkları Tablo 3'te gösterilmiştir.



Tablo 3: İslam'ı En İyi Temsil Eden Mezhep İle İlgili Görüşler Temasından Oluşturulan Alt Temalar ve Alt Temaların Sıklık Düzeyleri Tablosu

İslam'ı En İyi Temsil Eden Mezhep İle İlgili Görüşler	f
Kur'an, hadis ve sünnete bağlılık gösterme	8
Yanlış itikada sahip olma	3
Hurafelerden uzak olma	3
Hoşgörülü, esnek ve affedici olma	2
Sünnîlerin nicel yönden fazla olması	1

Tablo 3'te katılımcılara "Size göre İslam'ı en iyi temsil eden mezhep hangisidir? Açıklayınız" sorusuna verilen cevaplar doğrultusunda birbirinden farklı beş alt tema belirlenmiştir. Bu temalar: "Kur'an, hadis ve sünnete bağlılık gösterme (8), yanlış itikada sahip olma (3), hurafelerden uzak olma (3), hoşgörülü, esnek ve affedici olma (2) ve Sünnîlerin nicel yönden fazla olması (1)" şeklinde oluşturulmuştur.

Sünnîlerin İslam'ı en iyi temsil eden mezhep olduğunu ve onların Kur'an'a, sünnete ve hadislere bağlılık gösterdiğini ifade eden bir katılımcı (K2) "Sünnîler, Kur'an, hadis ve sünnetten beslenen bir mezheptir" şeklinde görüş belirtmiştir. Aynı görüşü paylaşan başka bir katılımcı (K11) "Sünnîler, Hz. Peygamber'e tam teslimiyet gösteriyor, sünnette ve Kur'an'a sıkı sıkıya bağlıdır." görüşünü dile getirmiştir. Başka bir katılımcı (K17) ise bu soruya "Sünnîler, Kur'an'ın hükümlerine ve sünnetin gerekliliklerine uyuyor." şeklinde cevap vermiştir.

Şia'nın yanlış itikada sahip olmasından dolayı İslam'ı temsil etmediği ile ilgili ifade edilen görüşler incelendiğinde bir katılımcı (K8) "Şiilikte çok hata vardır. Örneğin, Şia'ya göre peygamberlik yanlış kişiye gelmiştir." şeklinde ifade etmiştir. Benzer görüşü dile getiren bir katılımcı (K10) "Şiilere göre peygamber Hz. Ali'dir ve Şiilerin namazda sunak taşı kullanma gibi hurafeleri vardır. Bu yönüyle onlar İslam'ı temsil edemez." şeklinde ifade etmiştir. Başka bir katılımcı (K3) "Şiiler, kendilerine zincir vuruyor ve bu şekilde davranarak nefislerine zulmediyor. Bunun İslam'da yeri yoktur ve bunu yapmak günahtır." görüşünü dile getirmiştir.

Sünnîlerin Şia'ya göre hurafelerden uzak olması ile ilgili görüşler incelendiğinde bir katılımcı (K12) "İslam'ı en iyi temsil eden mezhep Sünnî'dir. Çünkü Sünnîlik hurafelerden uzak ve hak bir mezheptir." şeklinde ifade etmiştir. Aynı görüşü dile getiren başka bir

katılımcı (K9) "Sünnilik hak bir mezheptir ve hurafelerden uzaktır." şeklinde ifade etmiştir.

Sünniliğin Şia'ya göre daha esnek, hoşgörülü ve affedici olduğunu ifade eden sadece iki katılımcı mevcuttur. Katılımcılardan biri (K13) bu görüşünü şöyle dile getirmiştir: "Sünnilik, muhabbeti çok olan bir mezheptir. Bu durum onların en iyi mezhep olduğunu göstermektedir."

Sünnî mezhebin, İslam'ı Şia mezhebine göre daha iyi temsil etmesinin sebebini nicel yönden fazla olmasına bağlayan bir katılımcı mevcuttur. Bu katılımcı (K14) "Biliyorum ki 1 milyar 400 milyon müslüman vardır. Sünnîler 1 milyar, Şiîler ise 400 milyondur. Bu sebeple Sünnîler İslam'ı daha iyi temsil ediyor." şeklinde görüş belirtmiştir.

### **3.2. İran'ın İslam'ı Ne Derece Temsil Ettiği ile İlgili Görüşler**

Araştırma kapsamında katılımcılara "İran İslam dinini ne derece temsil etmektedir? Açıklayınız" sorusuna verdikleri yanıtlar ve yanıtların sıklıkları Tablo 4'te gösterilmiştir.

Tablo 4: İran'ın İslam'ı Ne Derece Temsil Ettiği İle İlgili Görüşler Temasından Oluşturulan Alt Temalar ve Alt Temaların Sıklık Düzeyleri Tablosu

<b>İran'ın İslam'ı Ne Derece İslam'ı Temsil Ettiği İle İlgili Görüşler</b>	<b>f</b>
İslam'ın temsil edilmesi	18
Müslümanlarla savaşma	7
İslam ile bağdaşmayan davranışlar gösterme	5
Şiî olması	2
Kuran'ı kendilerine göre tefsir etme	1

Tablo 4'te katılımcılara "İran İslam dinini ne derece temsil etmektedir? Açıklayınız" sorusuna verilen cevaplar doğrultusunda birbirinden farklı beş alt tema belirlenmiştir. Bu temalar: İslam'ın temsil edilmesi (1), Müslümanlarla savaşma (7), İslam ile bağdaşmayan davranışlar gösterme (3), Şiî olması (1) ve Kuran'ı kendilerine göre tefsir etme (1) şeklinde oluşturulmuştur.

Tablo 4'te görüldüğü gibi katılımcıların çoğunluğu İslam dinini temsil edilme düzeyiyle ilgili görüş belirtmiştir. Bununla ilgili bir katılımcı (K1) görüşlerini şöyle ifade etmiştir: "İran ancak İslam'ın %10'nu temsil ediyor. Sayı olarak Sünnî fazladır. Yani Sünnîler daha

fazla olduğu için İslam'ı onlar daha iyi temsil ediyor." Aynı görüşü dile getiren başka bir katılımcı (K14) "İran İslam'ın %20'sini temsil ediyor." şeklinde ifade etmiştir.

İran'ın Müslümanlar ile savaşmasından dolayı İslam dinini temsil etmediğini ifade edilen görüşler incelendiğinde bir katılımcı (K3) "İran Suriye'de savaş yapıyor ve bu yüzden müslümanlar perişan olmuş. Bunu yapan bir mezhep İslam'ı temsil edemez." şeklinde görüş ifade etmiştir. İran'ın İslam düşmanı olduğu ve fitne çıkardığını ifade eden bir katılımcı (K5) görüşünü şöyle ifade etmiştir: "İran İslam'ın en büyük düşmanıdır. Çünkü Müslümanlar arasında fitne çıkarıyorlar. Hatta nerede müslüman ülkesi varsa İran orada o müslüman ülkeleri ile savaşıyor." Benzer bir görüşü dile getiren başka bir katılımcı (K15) "İran terörist bir devlettir. Onun askeri Lübnan, Irak, Yemen gibi Müslüman ülkelerde Müslümanlar ile savaşıyor." şeklinde ifade etmiştir. Bu alt temada katılımcıların ortak görüşü İran'ın Müslümanlar ile savaştığı yönündedir. Böyle bir sonucun elde edilmesinde, katılımcıların tamamının Sünni olması, katılımcılara göre Suriye'de katliam yapan Esad rejiminin Şiî İran hükümeti tarafından desteklenmesi vb. etkenlerden kaynaklı olduğu düşünülmektedir.

İran'ın itikat anlamında İslam ile bağdaşmayan davranışlar gösterdiği ile ilgili beş kişi görüş belirtmiştir. Bir katılımcı (K12) görüşünü şöyle dile getirmiştir: "İran İslam dinini tahrip ediyor ve İslam ile bağdaşmayan davranışlar gösteriyor. Bu durum İslam'ın yanlış anlaşılmasına yol açıyor. Örneğin, namaz kılmayanın öldürülmesi gibi" Şiîlerin itikatlarının hatalı olduğunu ifade eden bir katılımcı (K16) bu yönde görüşünü şöyle belirtmiştir: "Şia'nın büyük çoğunluğunun itikatları hatalıdır ve yanlıştır. Mesela muta nikâhı gibi"

İran'ın Şiî mezhebine mensup olması ve Şiî mezhebinin de İslam'ın hak mezheplerinden sayılamayacağına yönelik iki kişi görüş belirtmiştir. Katılımcılardan biri (K8) "İran Şiî'dir. Şiî olduğu için İslam dinini temsil etmiyor." şeklinde görüş belirtmiştir. Diğer katılımcı da (K10) "İran Şiî'dir. Şia'ya mensup bir devlet İslam'ı temsil edemez." şeklinde ifade etmiştir.

İran'ın Kur'an'ı kendi ideolojileri doğrultusunda tefsir ettiği için İslam dinini temsil etmediğini ifade eden bir kişi mevcuttur ve o kişi görüşünü şöyle dile getirmiştir (K7): "İran, İslam dinini temsil etmiyor. Onlar Kuran'ı kendi ideolojileri doğrultusunda tefsir ediyor ve onlar ne istiyorlarsa tefsiri ona göre yapıyor."

### **3.3. Şia'nın İslam'ın Hak Mezhebi Olup Olmadığı ile İlgili Görüşler**

Araştırma kapsamında katılımcılara “Şia'nın İslam'ın hak mezhebi olduğunu kabul ediyor musunuz? Açıklayınız” sorusu yöneltilmiştir. Katılımcıların bu soruya verdikleri yanıtlar ve yanıtların sıklıkları Tablo 5'te gösterilmiştir.

Tablo 5: Şia'nın İslam Hak Mezhebi Olup Olmadığına İle İlgili Görüşler Temasından Oluşturulan Alt Temalar ve Alt Temaların Sıklık Düzeyleri Tablosu

<b>Şia'nın İslam Hak Mezhebi Olup Olmadığına İle İlgili Görüşler</b>	<b>f</b>
İtikatlarının bozuk olması	11
Peygambere ve sahabelere küfretmesi	4
İslam dininde tefrika yapması	4
Peygamberliğin yanlış kişiye gelmesi	3
Şia'nın mezhep değil sadece fikir ve ideolojik olması	2

Tablo 5'te katılımcılara “Şia'nın İslam'ın hak mezhebi olduğunu kabul ediyor musunuz? Açıklayınız” sorusuna verilen cevaplar doğrultusunda birbirinden farklı beş alt tema belirlenmiştir. Bu temalar: "İtikatlarının bozuk olması (11), peygambere ve sahabelere küfretmesi (4), İslam dininde tefrika yapması (4), peygamberliğin yanlış kişiye gelmesi (3) ve Şia'nın mezhep değil sadece fikir ve ideolojik olması (2) şeklinde oluşturulmuştur.

Tablo 5'te görüldüğü gibi on bir katılımcı Şia'nın bozuk itikada sahip olmasından dolayı İslam'ın hak mezhebi olmadığı ile ilgili görüş belirtmiştir. Bu katılımcılardan biri (K2) "Onlar doğru akideye sahip değiller ve itikatları bozuk bir mezheptir." şeklinde ifade etmiştir. Kendilerine göre haram ve helal şeyler ürettikleri için itikatlarının bozuk olduğunu ifade eden bir katılımcı (K4) görüşünü şöyle dile getirmiştir: "Onlar kendilerine göre haram ve helal şeyler üretiyorlar. Bu durum, Kur'an ve sünnete aykırıdır." Başka bir katılımcı (K5) "Bu mezhebin itikadı yalan ve nifak üzerinedir." şeklinde görüş beyan etmiştir. Başka bir katılımcı (K8) bu konudaki görüşünü şöyle ifade etmiştir: "Şia İslam'ın hak mezhebi değildir. Çünkü hem iman hem de inanç yönüyle birçok yanlışı vardır." Hz. Ali ve Hz. Ali'nin soyuna kutsiyet atfettikleri için bu mezhebin itikadının bozuk olduğunu dile getiren bir katılımcı (K9) "Onlar Hz. Ali'ye kutsiyet atfediyorlar ve onlara göre Hz. Ali ve Hz. Ali'nin soyu kutsaldır." görüşünü dile getirmiştir. Benzer görüşü dile getiren başka bir katılımcı (K6) "Bu

mezhep şirktir, küfürdür ve delalettir. Çünkü onlar, Hz. Ali ve Hz. Hüseyin'i tanrılaştırıyor." şeklinde ifade etmiştir.

Şia'nın peygambere ve sahabilere küfrettiği için İslam'ın hak mezhebi olamayacağı ile ilgili dört kişi görüş belirtmiştir. Katılımcılardan biri (K3) "Onlar peygamber ve sahabilere küfrediyor. Bundan dolayı Şia İslam'ın hak mezhebi değildir." şeklinde görüş belirtmiştir. Benzer görüşü dile getiren başka bir katılımcı (K9) "Onlar Hz. Ayşe ve diğer sahabilere (Hz. Ömer, Hz. Osman gibi) küfrediyor." şeklinde ifade etmiştir.

Şia'nın İslam dininde tefrika yaptığı için İslam'ın hak mezhebi olamayacağı ile ilgili dört katılımcı görüş belirtmiştir. Katılımcılardan biri (K12) "Onlar, İslam dininde tefrika yapıyor, İslamiyet'in yanlış anlaşılmasına sebep oluyor." şeklinde görüş belirtmiştir. Başka bir katılımcı (K13) "Şia ayrımcılık yapan bir mezheptir ve kendisi de birçok gruba ayrılmıştır. Her grubun kendine göre dinî uygulamaları vardır." şeklinde ifade etmiştir. Bu mezhebin tefrika yaptığını dile getiren bir katılımcı (K18) "Şiiler, Müslümanlar arasında tefrika yapıyor ve fetvaları inanç ve ideolojilerine göre çıkarıyor." şeklinde görüş beyan etmiştir.

Şiiler, peygamberliğin yanlış kişiye geldiğini ifade ettikleri için İslam'ın hak mezhebi olamayacağını ifade eden üç katılımcı mevcuttur. Katılımcılardan biri (K1) "Şiilere göre peygamberlik yanlış kişiye gelmiştir." şeklinde görüş belirtmiştir. Benzer görüşü dile getiren başka bir katılımcı (K10) "Onlar peygamberliğin yanlış kişiye geldiğini iddia ediyor. Bunun için Şia İslam'ın hak mezhebi değildir." şeklinde ifade etmiştir. Başka bir katılımcı da (K19) "Onların itikatlarına göre peygamberlik yanlış kişiye gelmiştir. Bundan dolayı onlar kâfirdir." şeklinde görüş beyan etmiştir.

Şia'nın mezhep olmadığı sadece fikir, ideoloji ve siyasi olduğunu ifade eden iki katılımcı mevcuttur. Katılımcılardan biri (K7) "Şia diye bir mezhep yoktur. Bu mezhep değil, sadece bir fikirdir. Yani ideolojik ve siyasidir." şeklinde görüş beyan etmiştir.

### 3.4. Şia'nın Müslümanlara Olumlu/Olumsuz Etkisi ile İlgili Görüşler

Araştırma kapsamında katılımcılara "Şia'nın Müslümanlara olumlu/olumsuz etkisi ile ilgili görüşleriniz nelerdir? Açıklayınız" sorusu yöneltilmiştir. Katılımcıların bu soruya verdikleri yanıtlar ve yanıtların sıklıkları Tablo 6'da gösterilmiştir.

Tablo 6: Şia'nın Müslümanlara Olumlu/Olumsuz Etkisi İle İlgili Görüşler Temasından Oluşturulan Alt Temalar ve Alt Temaların Sıklık Düzeyleri Tablosu

<b>Şia'nın Müslümanlara Olumlu/Olumsuz Etkisi İle İlgili Görüşler</b>	<b>f</b>
Dini tahrip etme	13
Sünnîlere karşı radikal olma	10
Şia'nın dine hurafe sokması	6
Peygambere yalan isnat etme	1
Şiîlerin bedenlerine zarar vermesi	1

Tablo 6'da "Şia'nın Müslümanlara olumlu/olumsuz etkisi ile ilgili görüşleriniz nelerdir? Açıklayınız" sorusuna verilen cevaplar doğrultusunda oluşan alt temalar şunlardır: "Dini tahrip etme (13), Sünnîlere karşı radikal olma (10), Şia'nın dine hurafe sokması (6), Peygambere yalan isnat etme (1) ve Şiîlerin bedenlerine zarar vermesi (1)" şeklinde oluşturulmuştur.

Tablo 6 incelendiğinde, Şia'nın Müslümanlar üzerinde olumlu/olumsuz etkisi ile ilgili en fazla görüş dini tahrip etme ile ilgili olduğu görülmektedir. Katılımcılardan biri (K10) "Onlar kendilerine zincir vuruyor ve peygamberliğin yanlış kişiye geldiğini iddia ederek İslam'da tahribat yapıyor. Ayrıca onlar şehâdetinde peygamber yerine Hz. Ali'yi kullanmakla dini tahrip ediyor." şeklinde görüş belirtmiştir. Başka bir katılımcı (K11) "İslam'da muta nikâhı olmadığı halde Şia'da olması dini tahrip etmektir." şeklinde görüş belirtmiştir. Benzer bir görüşü dile getiren başka bir katılımcı (K18) bu konuyla ilgili görüşünü şöyle ifade etmiştir: "Şia'nın çıkardığı fetvalar İslam'a zarar veriyor. Onlarda hem muta nikâhı vardır hem de onlar namazı peygamberin sünnetine uygun kılmıyor."

Şia'nın Sünnîlere karşı radikal olması ile ilgili oluşturulan alt temada on kişi görüş belirtmiştir. Katılımcılardan biri (K3) "Onlar fitnenin başıdır. Onlar neden Sünnîlerle savaşıyor? Şiîler diyor ki: 'Sünnîlerin evlerini tahrip edin, parasını alın.'" şeklinde görüş belirtmiştir. Başka bir katılımcı (K8) ise bu konuda görüşünü şöyle ifade etmiştir: "Şiîler, Müslümanlar arasında fitne çıkarıyor. Bunu hem Irak'ta hem de Suriye'de yapıyorlar. Biz haklıyız diyerek Sünnîleri öldürme hakkını kendilerinde görüyorlar. Eskiden böyle bir şey yoktu. Mesela benim komşum Şiî'ydi. Bir şey demiyordu. Şimdi biz Şiî'yiz siz Sünnî'siniz diyor. Onlar bir Sünnî'yi öldürmek bizi cennete götürür diyorlar."

Şia'nın dine hurafe soktuğu için dine olumsuz etkisinin olduğunu ifade eden altı katılımcı mevcuttur. Katılımcılardan biri (K9) "Şia'nın şeyhleri dine hurafe sokuyor. Örneğin, Hz. Ali'yi kutsi ve üstün bir güç olarak görüyorlar. Hz. Hüseyin'i de aşırı derecede kutsuyorlar."

şeklinde görüş beyan etmiştir. Benzer bir görüş dile getiren başka bir katılımcı (K19) "Onlar İslam'a hurafe sokuyor ve Hz. Ali'ye yalan isnat ediyor." şeklinde ifade etmiştir.

Şia'nın peygambere yalan isnat ettiği için dine olumsuz etkisi olduğunu belirten bir katılımcı (K1) görüşünü şöyle ifade etmiştir: "Onlar peygamber efendimize yalan isnat ediyorlar. Peygamber efendimizin söylemediği hadisleri söylemiş gibi uyduruyorlar."

Şii'lerin bedenlerine zarar verdiği ile ilgili oluşturulan alt temada sadece bir katılımcı mevcuttur. Katılımcı (K10) bu konudaki görüşünü şöyle ifade etmiştir: "Onlar kendilerine zincir vuruyor. Bu dinde yoktur. Bunu yapmakla İslam'a zarar veriyorlar."

### Sonuç

Araştırmamız, dört ana temaya ve bu ana temaların her biri beş alt temaya ayrılmaktadır: Birinci temada, katılımcıların mezhep bakımından İslam'ın en iyi temsil edilmesini Kur'an'a, hadislere ve sünnete bağlılığı esas almışlardır. Suriye rejiminin Şia'nın Nusayri kolundan olması ve Nusayriliğin İslam'la çelişen uygulamalarının (tenasüh inancı, hulül inancı, bab inancı, peygamber inanışları vb.) olması (Bulut, 2016:371-378) katılımcılarda Şia mezhebinin İslam'ı temsil edemeyeceği yönünde bir algıya neden olduğu söylenebilir. Sosyal kimlik teorisine göre bireyler dünyayı genellikle "biz" ve "onlar" şeklinde iki gruba bölerler (Tajfel, 1972; Turner, 1979; Tajfel ve Turner, 1986). Suriyeli Sünni mültecilerin görüşlerine bakıldığında bu durum açıkça görülmektedir. Mültecilerin bağlı bulunduğu (Sünnilik) mezhep üzerinde hakikat ve sahihlik söylemleri ve Şia'ya yönelik kısmi ya da köklü itirazları buna örnek olarak verilebilir. İkinci temada katılımcılara, İran'ın İslam'ı hangi oranda temsil ettiği ile ilgili yöneltilen soruda, Sünni mültecilerden bazıları İran'ın Şii olduğu ve Şii olmasından dolayı Esad'a destek verdiği, bu durum Suriye'de katliamlara yol açtığı şeklindeki görüşlerden kaynaklı olarak İran'ın İslam'ı temsil edemediği yönünde bir algıya yol açmış olabilir. Üçüncü temadan oluşturulan alt temalar ile ilgili öne sürülen görüşlerden ortaya çıkan sonuca göre, katılımcıların Şia'yı hak mezhep olarak görmedikleri, bunun sebeplerinin Şia'nın fikhî mezheplerden (Hanefilik, Şafilik, Hambeli ve Maliki) sayılmaması (Kutlu ve Aydın, 2012), Suriye Şia'sının Nusayri koluna mensup kişilerin İslam'a aykırı söylemleri, Nusayriliğe mensup kişilerin sahabelere küfretmesi (Uyar, 2012:313-314) vb. faktörlerin etkili olduğu düşünülmektedir. Elbette bütün Şii mezhepler sahabeler hakkında kötü ifadeler kullanmazlar. Fakat Şia'nın Nusayri koluna mensup kişilerin sahabelere küfretmesi, Suriyeli Sünni mültecilerin "Tüm Şii'ler sahabelere küfretmektedir"

şeklinde bir algıya sebep olmuş olabilir. Dördüncü temada ortaya çıkan görüşlere göre, Şia'nın Sünnilere karşı radikal fikirlerinin (dinî ve politik) olduğu ve bu mezhebe mensup kişilerin dine hurafeler sokması sonucu dinî tahrip ettikleri şeklinde görüşlerinin olduğu tespit edilmiştir. Özellikle katılımcılardan birinin:"Şiîler, Müslümanlar arasında fitne çıkarıyor. Bunu hem Irak'ta hem de Suriye'de yapıyorlar. Biz haklıyız diyerek Sünnileri öldürme hakkını kendilerinde görüyorlar. Eskiden böyle bir şey yoktu. Mesela benim komşum Şiî'ydi. Bir şey demiyordu. Şimdi biz Şiî'yiz siz Sünni'siniz diyor. Onlar, bir Sünni'yi öldürmek bizi cennete götürür diyorlar" şeklindeki görüşe bakıldığında Suriye'de iç savaşın olması bu tür radikal fikirlerinin oluşmasına zemin hazırladığı söylenebilir.

Genel olarak bütün tema ve alt temalarda katılımcıların Şia ile ilgili görüşleri incelendiğinde genel manada olumsuz yönde olduğu görülmüştür. Sünnilerin Şia'ya yönelik olumsuz algı ve tutuma sahip olmasının altında yatan sebeplerden birinin dini radikalizm veya tutuculuk (Schmid, 2013; Veldhuis ve Staun, 2009) olduğu düşünülmektedir. Sharma (2016:16), yaptığı araştırmada Şiîlerle Sünniler arasında ekonomik, politik, katı dini ritüeller, sorunlu sosyal ilişkiler vb. etkenlerden kaynaklı olarak dini radikalizme ve hoşgörüsüzlüğe sebep olduğunu tespit etmiştir.

Perazzo (2012), Suudi Arabistan'da 20 Şiî kadınla görüşme tekniğine dayalı yaptığı araştırmada, Sünnilerin Şiîlere yönelik olumsuz algının olmasını daha çok inançsal farklılıklarla ve dinî radikalizmle ilgili olduğu sonucuna ulaşmıştır. Bu araştırmanın diğer bulgulara bakıldığında, Sünnilerin Şiîleri toplumdan dışladığı; Şiîlerle Sünniler arasında eğitime, kamusal hizmetlere, iş imkanlarına erişme yönüyle fırsat eşitliğinin olmadığı; Şiîlerin Sünniler tarafından müslüman olarak kabul edilmediği, onları inançsal olarak ötekileştirildikleri ve dinî ritüellerini serbestçe yapmalarına izin verilmediği tespit edilmiştir (Perazzo, 2012:39). Pew Araştırma Merkezi raporuna göre ise Sünnilerin %40'ı, Şiîleri Müslüman olarak kabul etmemektedir (The Economist, 2013). Şiîlerin Sünniler tarafından Müslüman olarak kabul edilmemesi dinî radikalizme ilişkilendirilebilir. Özellikle Vahhabilik inancı katı bir anti-Şiîlik üzerine inşa edildiği ifade edilmektedir (Kıran, 2015:175). Bununla birlikte Isa'ya (2018) göre Şiîlerin Sünniler tarafından Müslüman kabul edilmemesi, Şiî ile ilgili kaynaklarda Kur'an'ın bazı ayetlerinin değiştiği veya çıkarıldığına yönelik argümanların ileri sürülmesi, bazı sahabelerle (Ayşe, Osman, Talha, Zübeyir vb.) ilgili kötü ifadelerin geçmesi, Hz. Muhammed'in peygamberliğinin sorgulanması vb. durumlarla ilişkilidir.



Sonuç olarak, Sünnîlerin Şîilere yönelik görüşlerini ele alan bu araştırmada ortaya çıkan sonuçlara göre, Sünnîlerin genel anlamda Şîilere karşı olumsuz bir algıya sahip olduğu tespit edilmiştir. Bu algının olumsuz olmasında, Şîilerle Sünnîler arasında güçlü bir diyalog zemininin olmaması (Krause vd., 2019:3); Hz. Peygamber'in vefatından sonra Müslümanlar arasında yaşanan dinsel fikir çatışmaları, kutsal metinlere yüklenen farklı anlamlar, Sünnîler ile Şîiler arasında yaşanan imamet meselesi gibi dini etkenler; Suriye'de anti-demokratik yönetim kuran Esad rejiminin Şîî olması ve Şîî İran yönetimi tarafından desteklenmesi ve bunun neticesinde Sünnîlerin Şîilere karşı oluşan tepkilerinden kaynaklı politik etkenler ve devletlerin su, petrol, yer altı kaynakların kullanımı gibi ekonomik etkenler etkili olduğu söylenebilir.

### Kaynakça

- Adıgüzel, A. (2015). Şîî-İmâmîyye'nin Ehl-İ Beyt Tasavvuru ve Dinî Referansları. *Siirt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2(1), 119-149.
- Akdoğan, M. N. (2014). Şîî Literatürde Hz. Ömer'in Bazı Hadiselerdeki Rolü. *e-Şarkiyat İlmi Araştırmalar Dergisi*, XII, 86-94.
- Bağlıoğlu, A. (2012). Dürzilik. H. Onat ve S. Kutlu (Ed.), *İslam Mezhepleri Tarihi El kitabı* içinde (s. 269-298). Ankara: Grafiker Yayınları.
- Bose, S. (2007). *Shia and Iranian Ascendance: Sunni and American Perceptions*. Nev Delhi: Institute of Peace and Conflict Studies (IPCS).
- Bozan, M. (2011). Şîî Literatürde Hz. Ali. *e-Şarkiyat İlmi Araştırmalar Dergisi*, V, 4-18.
- Bulut, H. İ. (2016). *İslam Mezhepleri Tarihi*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Ekşi, M. (2017). İran'ın Transnasyonel ve Teopolitik – Şîîlik – Temelli Kamu Diplomasisi. *Bölgesel Araştırmalar Dergisi*, 1(2), 46-66.
- Fığlalı, E. R. (1984). *İmâmîyye Şîiası (Câferîyye Mezhebi): Doğuşu, Gelişmesi ve Görüşleri*. Ankara: Selçuk Yayınları.
- Giddens, A. (2014). *Modernite ve Bireysel-Kimlik: Geç Modern Çağda Benlik ve Toplum*. Tatlıcan, Ü. (Çev.). İstanbul: Say Yayınları.
- Gökalp, Y. (2012). Zeydiyye. H. Onat ve S. Kutlu (Ed.), *İslam Mezhepleri Tarihi El kitabı* içinde (s. 215-242). Ankara: Grafiker Yayınları.
- Hakyemez, C. (2013). Ehl-i Sünnet'in Şîîlik Algısı ve Temel Etkenler. *Mezhep Araştırmaları Dergisi*, VI(2), 173-194.

- Hekmatpour, P. (2016). Shia Islam and Religious Forbearance among Students in Iran A Qualitative Study Using the Concept of Social Norms. *International Journal of Humanities and Social Science Invention*, 5(12), 65-73.
- Hökelekli, H. (2002). Gençlik ve Din. H. Hökelekli (Ed.), *Gençlik, Din ve Değerler Psikolojisi* içinde (s. 11-29). Ankara: Ankara Okulu Yayınları.
- Isa, K. H. (2018). Sunni Literary Responses to The Spread of Shia Ideology in Northern Nigeria. *Studies In African Languages And Cultures*, 52, 115-131.
- İşcan, M. Z. (2018). Şiî-Sünnî İlişkileri: Çatışmaya Giden Süreç. *Journal of Islamic Research*, 29(2), 241-56.
- Kaymal, C. (2017). Şia'da İmamet Meselesi ve Egemenlik. *Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2(1), 172-195.
- Kıran, A. (2015). Mezhebi Rekabet mi, Mezhep Savaşları mı? *Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(1), 171-191.
- Koyuncu, M. (2015). Aleviliğin Menşei Olan Şiâ'nın Ortaya Çıkışını Etkileyen Tarihsel Olaylar. *Sosyal ve Kültürel Araştırmalar Dergisi*, 1(1), 1-15.
- Krause, D., Svensson, I., Larsson, G. (2019). Why Is There So Little Shia-Sunni Dialogue? Understanding the Deficit of Intra-Muslim Dialogue and Interreligious Peacemaking. *Religions*, 10(10), 1-17. <https://doi.org/10.3390/rel10100567>.
- Kusserow, S., Pawlak, P. (2016). *Understanding the branches of Islam: Shia Islam*. European Parliamentary Research Service (EPRS).
- Kutlu, S., Aydınli, O. (2012). Ehl-i Sünnet'in Fıkhi Boyutu. H. Onat ve S. Kutlu (Ed.), *İslam Mezhepleri Tarihi El kitabı* içinde (s. 423-451). Ankara: Grafiker Yayınları.
- Miles, M. B., Huberman, A. M. (2016). *Nitel Veri Analizi*. İstanbul: PegemA Yayınları.
- Moghadam, A. (2003). The Shi'i Perception of Jihad. *Al Nakhlah*, 2, 1-8.
- Onat, H. (1989). Şiilik ve Günümüz Şiiliğinde Bazı Yeni Yaklaşımlar Üzerine. *İslami Araştırmalar Dergisi*, 3(3), 122-138.
- Onat, H. (2012). İmamîyye Şiası. H. Onat ve S. Kutlu (Ed.), *İslam Mezhepleri Tarihi El kitabı* içinde (s. 183-214). Ankara: Grafiker Yayınları.
- Özarslan, S. (2005). Şia'nın Dinî Otorite Anlayışı ve Günümüze Yansımaları. *Kelam Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 41-60.
- Perrazo, B. (2012). *On Being Shia in Saudi Arabia*. Institute For Gulf Affairs. <http://www.gulfinstitute.org/wp->

- content/pdfs/shialifeinsaudi Arabia. pdf (Erişim Tarihi: 28.02.2020).
- Schmid, A. P. (2013). *Radicalisation, De-Radicalisation, Counter-Radicalisation: A Conceptual Discussion and Literature Review*. The Hague: ICCT Research Paper.
- Sharma, K. (2016). *What Causes Extremist Attitudes Among Sunni and Shia Youth? Evidence from Northern India*. Program on Extremism.  
<https://extremism.gwu.edu/sites/g/files/zaxdzs2191/f/downloads/Sharma.pdf> (Erişim Tarihi: 28.02.2020).
- Tajfel, H. (1972). La Catégorisation Sociale. Ed. S. Muscovici, in *Introduction Á La Psychologie Sociale I* (pp. 272-302). Paris: Librairie.
- Tajfel, H., Turner, J. C. (1986). An Integrative Theory of Intergroup Conflict. Ed. W. G. Austin and S. Worchel, in *Psychology of Intergroup Relations* (pp. 7-24). California: Broks-Cole.
- Tan, M. (2012). İsmaililik. H. Onat ve S. Kutlu (Ed.), *İslam Mezhepleri Tarihi El kitabı* içinde (s. 243-268). Ankara: Grafiker Yayınları.
- Tarik, R. (2019). *Sünni ve Şii İslam: Modern Çatışmanın Tarihsel Bağlamı*. Bitlis İslamiyat Dergisi, (1), 73-76.
- The Economist. (28 May 2013). *What is the difference between Sunni and Shia Muslims?*  
<http://www.economist.com/blogs/economist-explains/2013/05/economist-explains-19> (Erişim Tarihi: 28.02.2020).
- Topgül, M. E. (2013). Türkiye'deki Şîh Hadis Çalışmalarının Seyri. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, 11(21), 333-366.
- Turner, J. C. (1979). Comparison Sociale Et Identité Sociale: Quelques Perspectives Pour L'étude Du Comportement Intergroupes (Traduction De: J. Deschamps), Ed. W. Doise and J. C. Deschamps, in *Expérience Entre Groupes* (pp. 151-184). Paris: Mouton.
- Uyar, M. (2012). Nusayrilik. Dürzilik. H. Onat ve S. Kutlu (Ed.), *İslam Mezhepleri Tarihi El kitabı* içinde (s. 299-340). Ankara: Grafiker Yayınları.
- Veldhuis, T., Staun, J. (2009). *Islamist Radicalisation: A Root Cause Model*. The Hague: Netherlands Institute of International Relations Clingendael.
- Yapıcı, A., Kalgı, M. E. (2018). Cihatçılık ve Modernlik Kıskaçında Aidiyet ve Zihniyet: Şanlıurfa Selefilere Örneği. A. Özpolat ve

- A. Yapıcı (Ed.), *Zihniyet ve Din: Disiplinlerarası Zihniyet Çözümlemesi* içinde (s. 133-165). Adana: Karahan Kitapevi.
- Yılmaz, E. (2017). Şifilerin Gözüyle Sünnîler: İlk Dönem Şif Kaynaklarda Sünnî Algısı. *Mezhep Araştırmaları Dergisi*, 10(2), 659-677.